ایران
Iran Newspaper

محمدرضا عارف، معاون اول رئیس جمهور در گفت‌وگو با «ایران»:

اصلاح‌طلبی نسخه نجات کشور است

معاون اول رئیس جمهور صبح ۲۶ آبان ماه گذشته برای شرکت در اجلاس نخست وزیران سازمان شانگهای عازم مسکو شد و عصر ۲۷ آبان ماه پس از دیدار نخست وزیران با ولادیمیر پوتین رئیس جمهوری روسیه در کرملین به کشور بازگشت. این گفت‌وگو در مسیر بازگشت محمدرضا عارف از این سفر به تهران انجام شد.

گفت‌وگو

مرتضی گل‌پور
دبیر گروه سیاسی

اظهارات و راهبردهای اعلامی نخست وزیران عضو سازمان شانگهای در اجلاس مسکو، نشان می‌دهد عضویت ایران در این سازمان چه اندازه مهم بوده و می‌تواند پیامدهای مثبتی برای ایران داشته باشد. اساساً چه دلایلی باعث شد که توجه ایران به این سازمان جلب شود و عضویت در آن در دستور کار قرار بگیرد؟

در دهه ۸۰ به این نتیجه رسیدیم که سازمان همکاری اقتصادی شانگهای برای ما یک فرصت است. این سازمان به طور رسمی در سال ۱۳۸۰ تشکیل شد و دو قدرت بزرگ آسیایی یعنی چین و روسیه در آن حضور دارند. شانگهای یک سازمان شرقی و یک سازمان اوراسیایی هم بود. بنا به این ملاحظات، در دولت اصلاحات به این نتیجه رسیدیم که باید عضو سازمان شانگهای باشیم، در دنیای امروز نمی‌شود منویات خود را به صورت انفرادی دنبال کرد. درست است که ما دنبال جنگ نیستیم، اما برخورداری از استقلال سیاسی و اقتصادی نیازمند داشتن ارتباطاتی در حوزه بین‌المللی هم هست. منظور از ارتباطات، کشورهایی است که با آنها روابط برابر داشته باشیم و در مواد ضروری به یاری هم بیاییم. حضور و عضویت در اتحادیه‌ها و سازمان‌های منطقه‌ای می‌تواند چنین ظرفیتی را ایجاد کند. برای همین، حضور در اتحادیه‌های منطقه‌ای به عنوان یک راهبرد تعیین شد. وقتی که به این نتیجه رسیدیم، در اجلاس سران شانگهای شرکت کردیم. این اجلاس در سال ۱۳۸۴ در مسکو برگزار شد که آن زمان به عنوان معاون اول رئیس جمهور در آن شرکت کردم و تقاضای عضویت ایران در این سازمان به عنوان ناظر مطرح شد. استقبال اعضای شانگهای از این پیشنهاد جمهوری اسلامی ایران بسیار بالا بود.

در جلسه با دیپلمات‌های ایرانی در مسکو هم اشاره کردید که کشورهای عضو شانگهای از پیشنهاد ایران استقبال کردند. اما چطور منوچه شدید اعضا از عضویت ایران استقبال کردند؟

در آن سفر آقای پوتین وقت مستوفایی برای ملاقات تعیین کرد. من هم در آن دیدار نگاه ایران را به آینده این سازمان را برای آقای پوتین مطرح کردم. اشاره کردم این که به نظر ایران این سازمان فقط یک اتحادیه اقتصادی نیست و نخواهد ماند و چاره‌آن در منطقه و جهان ارتقا پیدا خواهد کرد. البته قبل از ایجاد سازمان شانگهای، ایران در سازمان اکو هم عضویت داشت که اساساً یک رویکرد اقتصادی دارد و ما هم روابط اقتصادی خود با کشورهای منطقه را از طریق اکو پیش می‌بردیم. اما آنچه در نگاه ما به شانگهای مطرح بود، یک نگاه تمدنی، اجتماعی و امنیتی-سیاسی بود که در درون خود سایر مسائل مانند مقابله با فساد را نیز دنبال می‌کرد. منظور اینکه، نگاه ما به شانگهای صرفاً اقتصادی نبود، بلکه فراتر از آن، شانگهای را سازمانی می‌دیدیم که یک جایگاه تمدنی خواهد داشت، به ویژه اینکه کشورهای آسیا تا اوراسیا را دربر می‌گیرد. در پوتین، رئیس جمهوری چین هم وقت مفصلی را برای ملاقات اختصاص داد و ایشان هم از پیشنهاد ایران استقبال کرد. پس از آن اجلاس، ایران عملاً وارد فرآیند عضویت در سازمان شانگهای شد، اما رسمی شدن عضویت مدت‌ها طول کشید.

اگر از پیشنهاد ایران استقبال شد، علت این تاخیر چه بود؟

در سال‌های پس از آن، مسائلی بین ما و برخی کشورهای منطقه مطرح شد که در مقطع فعلی صلح نیست و بازگو شود. به طور کلی تصمیمات در اتحادیه‌ها و سازمان‌هایی چون شانگهای اجماعی است و اگر یک کشور مخالف یک تصمیم، مثلاً عضویت ایران افدرا باشد، آن تصمیم تصویب نخواهد شد. در گذشته برخی کشورها که البته امروز روابط سابقاً با حسن‌های با آنان داریم، مسائلی با ما داشتند که باعث شد عضویت ما در شانگهای به تأخیر بیفتد. اما امروز بسیار خرسندیم که در فاصله ۱۸ سال میان طرح پیشنهاد عضویت تاظر ایران در این سازمان، برای تعامل و همکاری با این سازمان و اعضای آن تلاش‌های بسیاری شد تا در نهایت در سال ۱۴۰۲ ایران به صورت رسمی به عضویت سازمان شانگهای درآمد.

سال‌های زیادی است که برخی کشورهای غربی تلاش می‌کنند ایران را در صحنه بین‌الملل منزوی کنند. به رغم این چالش‌ها، جایگاه ما در شانگهای و ارتباط با اعضای آن چگونه پیش رفت؟

هم از سال ۱۳۸۴ که پیشنهاد عضویت ناظر ایران مطرح شد و هم از سال ۱۴۰۲ که ایران عضو رسمی شانگهای شد، نگاه و جایگاه ما در این سازمان کاملاً متفاوت شد. زیرا ما به عنوان یک عضو مؤثر وارد این میدان شدیم. چرا که می‌دانیم عضویت در شانگهای قطعاً به نفع ماست و می‌توانیم بسیاری از ظرفیت‌های خود را در اختیار اعضا قرار دهیم و در مقابل از ظرفیت‌ها، تفکر و دیگر مسائل مرتبط با اعضای سازمان استفاده کنیم. بنابراین، با عضویت ایران در این سازمان، احساس کردیم وارد یک خانواده بزرگ به اسم شانگهای می‌شویم. مسأله دیگر این واقعیت است که در بسیاری از حوزه‌ها بویژه حوزه‌های بین‌المللی تفکر کشورهای عضو شانگهای به ما نزدیک است. درست است که با بسیاری از کشورهای عضو همسایه عضو و به رغم بروز اختلافات احتمالی، عموماً همسایگان روابط حسنه‌ای با یکدیگر دارند، مسأله بسیار مهمی این است که ما و همسایگان از این اختلاف نظرها عبور کردیم و نگاه ما همواره به آینده است. نگاه ما به سازمان همکاری اقتصادی شانگهای با درنظر داشتن این واقعیت است که مجموعه کشورهای عضو، با در اختیار داشتن بیش از ۴۰ درصد مردم دنیا، با تمرکز بر توان اقتصادی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های جدید این کشورها، می‌توانند در مسیر توسعه و پیشرفت حرکت کنند. اگر در گذشته برخی کشورها که البته امروز روابط سابقاً با حسن‌های با آنان داریم، مسائلی با ما داشتند که باعث شد عضویت ما در شانگهای به تأخیر بیفتد. اما امروز بسیار خرسندیم که در فاصله ۱۸ سال میان طرح پیشنهاد عضویت ناظر ایران در این سازمان، برای تعامل و همکاری با این سازمان و اعضای آن تلاش‌های بسیاری شد تا در نهایت در سال ۱۴۰۲ ایران به صورت رسمی به عضویت سازمان شانگهای درآمد.

سال‌های زیادی است که برخی کشورهای غربی تلاش می‌کنند ایران را در صحنه بین‌الملل منزوی کنند. به رغم این چالش‌ها، جایگاه ما در شانگهای و ارتباط با اعضای آن چگونه پیش رفت؟

هم از سال ۱۳۸۴ که پیشنهاد عضویت ناظر ایران مطرح شد و هم از سال ۱۴۰۲ که ایران عضو رسمی شانگهای شد، نگاه و جایگاه ما در این سازمان کاملاً متفاوت شد. زیرا ما به عنوان یک عضو مؤثر وارد این میدان شدیم. چرا که می‌دانیم عضویت در شانگهای قطعاً به نفع ماست و می‌توانیم بسیاری از ظرفیت‌های خود را در اختیار اعضا قرار دهیم و در مقابل از ظرفیت‌ها، تفکر و دیگر مسائل مرتبط با اعضای سازمان استفاده کنیم. بنابراین، با عضویت ایران در این سازمان، احساس کردیم وارد یک خانواده بزرگ به اسم شانگهای می‌شویم. مسأله دیگر این واقعیت است که در بسیاری از حوزه‌ها بویژه حوزه‌های بین‌المللی تفکر کشورهای عضو شانگهای به ما نزدیک است. درست است که با بسیاری از کشورهای عضو همسایه عضو و به رغم بروز اختلافات احتمالی، عموماً همسایگان روابط حسنه‌ای با یکدیگر دارند، مسأله بسیار مهمی این است که ما و همسایگان از این اختلاف نظرها عبور کردیم و نگاه ما همواره به آینده است. نگاه ما به سازمان همکاری اقتصادی شانگهای با درنظر داشتن این واقعیت است که مجموعه کشورهای عضو، با در اختیار داشتن یک وسعت سرزمینی ۲۵ میلیون کیلومتر مربعی، ۲۲ درصد جمعیت جهان را در خود دارند، در کنار اینکه امروز شانگهای دربرگیرنده مجموعه‌ای از اقتصادهای نوظهور است که به نوبه خود با در اختیار داشتن مجموعه‌ای از فناوری‌های پیشرفته، پیشرفت در علوم و ظرفیت‌های اقتصاد، می‌تواند در رفع مشکلات اعضا بسیار کمک کننده باشد. نکته مهم دیگر این است که نگاه اعضا به سازمان و به یکدیگر، مبتنی بر یکجانبه‌گرایی نیست. نه تنها دولت‌های عضو یکجانبه‌گرا نیستند، بلکه به یک قطبی بودن سازمان اعتقاد ندارند و به کمک کشورهای عضو می‌آیند. اینکه نگاه اعضای شانگهای به یکجانبه‌گرایانه نیست برای ایران حائز اهمیت است. ایران رویکرد مبتنی بر چند قطبی و چندجانبه‌گرایی را دنبال می‌کند، بسیار اهمیت دارد. این رویکرد باعث شده است امروز همه اعضا بدون توجه به نژاد و اگر تحریم‌ها نبود، مطمئناً شرایط اقتصادی ما و کشورهای تحت تحریم متفاوت می‌بود. بنابراین سازوکارهایی مانند ایجاد بانک توسعه شانگهای یا سازوکار مالی بین اعضای یا پیشنهاد ایران مبنی بر تعریف رمز ارز مشترک میان کشورهای عضو، می‌تواند باعث مصئون از برخورد‌های آمریکا بشود.

مسأله این است که کشورهای عضو شانگهای چقدر در بیشبرد این ایده‌ها جدی هستند؟

مسأله ایجاد بانک توسعه شانگهای در صحبت‌های همه نخست‌وزیران بود. حتی در جلسه خصوصی نخست‌وزیران با آقای پوتین هم فعال شدن بانک توسعه شانگهای جزو توصیه‌های ایشان بود. رهبر سازمان بریکس هم همین است، یعنی تعریف از مشترک یا از برزیلی... در شانگهای هم این راهبرد وجود دارد که بانکی ایجاد شود تا ارز کشورهای عضو را به رسمیت بشناسد و با این ارزها کار کند. اگر این اتفاق بیفتد که خواهد افتاد، زیرا اجماع بسیار خوبی حول این مسأله وجود دارد، خوشبین هستم که در این صورت مشکلاتی که امروز در رابطه با ارز داریم، مبنی بر اینکه نرخ ارز ما از یک موضع سیاسی در خارج از کشور تعیین می‌شود، تا حد زیادی مصونیت پیدا کند و رابطه خوبی میان ارز کشورهای عضو شانگهای ایجاد شود. البته قبل از ایجاد این بانک، بحث تعریف شیوه‌های جدید و داخلی برای تبادلات بین‌بانکی بین کشورهای عضو هم مطرح است، یعنی قبل از آغاز فعالیت بانک توسعه شانگهای که قاعدتاً زمان می‌برد، روابط بانکی بین کشورهای عضو توسعه پیدا کند. امیدوارم با انجام این تحول، بخش زیادی از مشکلات جا حل شود.

در این اجلاس، همه کشورها از یکجانبه‌گرایی غرب و پیامدهای آن برای جهان انتقاد کردند که نشان می‌دهد شرق جهان نسبت به غرب جهان نگاه مشترک انتقادی دارد. اما در کنار عضو ما همواره شاهد نگاه منفی نسبت به روسیه یا حتی چین هستیم، درحالی که همین حالا روسیه در نفت و گاز، کالاهای اساسی یا فناوری‌های نوین می‌تواند طرف تجاری خوبی برای ما باشد. خوشبینی مفرط همیشه مذموم است، اما جارد، داخل، نگاه ما به روسیه مبتنی بر واقع‌بینی نیست و از ظرفیت‌های این همسایه غفلت می‌کنیم؟

برخی‌ها پیشنهاد می‌کنند به جای روس‌هراسی، بهتر است از واژه روس‌گریزی استفاده کنیم. واقعیت این است که این نگاه به روسیه در

> **اساساً انتقاد و طرح نظرات حق همه اصلاح‌طلبان بویژه شهروندان است، اما فکر می‌کنم برخی از دوستان ما متوجه موقعیت و جایگاه دولت نیستند. متوجه نیستند که اصلاح‌طلبی در دولت در چه شرایط حساس سیاسی، اجتماعی و منطقه‌ای کار خود را شروع کرد، با در چه شرایط حساسی شرایط حساس در حال حرکت است. در کنار اینها متوجه این واقعیت هم نیستند که این دولت، به واقع یک ظرفیت مهم برای اصلاح‌طلبان و خواسته‌های آنان است**

دو دهه گذشته در جنگ‌های جهانی اول و دوم، حق می‌دهیم که برخی در کشور این طور موضع بگیرند. اما نباید فراموش کنیم که در انقلاب اسلامی، مسأله ما آمریکا بود؛ چه کشوری کودتای ۲۸ مرداد ایجاد کرد؟ آمریکا بود که از کودتای ۲۸ مرداد تا انقلاب اسلامی از منافع غیرمشروع خود در ایران دست بر نمی‌داشت.

به نظر نمی‌رسد امروز هم نگاه آمریکا به ایران تفاوتی کرده باشد و ما را به عنوان کشوری مستقل بپذیرد.

بعد از انقلاب دستیابی آمریکا به منافع غیرمشروعی که پیش از انقلاب روس‌گریزی استفاده کنیم. واقعیت این است که این نگاه به روسیه در کارهای تخصصی هم به کارشناسان ما اجازه ورود به بسیاری از بخش‌ها نمی‌دادند. خود من در مخابرات دیدم که آمریکایی‌ها حضور ایرانی‌ها در بعضی سال‌ها را ممنوع کردند و بعد از انقلاب بسیاری از اسنادی را که طبق قانون متعلق به ما بود با خودشان بردند. منظور من این نیست که امروز سوابق تاریخی کشورها را با هم مقایسه کنیم، حرف ما این است که اتفاقاً ما علاقه‌مند به داشتن رابطه با کشورهایی هستیم که به رسمیت می‌شناسیم، اما رابطه در شرایط متعادل و با حقوق برابر. در چنین شرایطی، مذاکره می‌کنیم و طبیعی است که در هر مذاکره‌ای کشورها دنبال منافع خودشان هستند؛ اما نه هر منافعی، بلکه صرفاً منافع مشروع. ایرانیان انقلاب کردند تا قلدری را نپذیرند و امروز هم مردم ما تسلیم قلدری و دیکتاتوری نمی‌شوند، ما اهل صلح و گفت‌وگو هستیم. ما در ایران دنبال می‌کرد، قطع شد. پیش از انقلاب، آمریکایی‌ها حتی در کارهای تخصصی هم به کارشناسان ما اجازه ورود به بسیاری از بخش‌ها نمی‌دادند. خود من در مخابرات دیدم که آمریکایی‌ها حضور ایرانی‌ها در بعضی سال‌ها را ممنوع کردند و بعد از انقلاب بسیاری از اسنادی را که طبق قانون متعلق به ما بود با خودشان بردند. منظور من این نیست که ما همیشه در عرصه سیاست حضور داشتیم. بله، حضور حزبی نداشتیم. زیرا احساس می‌کردیم هنوز شرایط کشور برای رسیدن به یک حزب فراگیر و جامع که بتواند برنامه بدهد و به مردم پاسخگو باشد فراهم نیست. مراعمانه بنداد امید ایرانیان که در سال ۱۳۸۶ تصویب شد، سر این پایه بود که در سال آینده به یک حزب فراگیر تبدیل شود، اما هرچه به پایان این زمان (۱۰ساله نزدیک شدیم، دیدیم شرایط برای ایجاد حزب فراگیر مهیا نیست، الان هم این شرایط مهیا نیست. برای همین، امروز بنیاد امید ایرانیان، همان گاه راهبردی را دارد و بر همین اساس کار می‌کند. امروز راهبرد بنیاد امید ایرانیان، تشویق مردم به حضور در انتخابات شوراهاست.

به نظر می‌رسد راه جریان‌های سیاسی بویژه اصلاح‌طلبان به نمایه عنوان معاون اول رئیس جمهور، فراگیر نیست. انگار اصلاح‌طلبان انتظارات دیگری دارند؛ با انتظارات دیگری مطرح می‌کنند.

گزارش بسیار جالب و مهمی بود و برای همین تقاضا کردم بدون اینکه رنگ و بوی سیاسی بگیرد، این گزارش در اختیار مردم ما قرار داده شود تا همه متوجه این تغییر شیوه که در سال ۳۰ سال گذشته، یعنی از بعد از فروپاشی شوروی تا امروز، نه میزان نگاه مردم روسیه نسبت به ایران رضایت‌بخش بود، بد ایران حمله کردند. بنابراین چنین مقایسه‌هایی اصولاً قیاس مع‌الفارق است.

در آخرین دور مذاکرات ایران و آمریکا و طرف از روند مذاکرات راضی بودند؟

آقای عراقچی وزیر امور خارجه هر بار از روند مذاکرات به دولت گزارش می‌داد. ممکن است در برخی نشست‌ها روند پیشرفت مذاکرات تند یا کند بوده باشد، بلاخره هر طرف انتظاراتی از مذاکره داشتند، اما واقعیت این بود که در کنار این فراز و فرودها، روند کلی مذاکرات مثبت بود و به سمت همگرایی و رسیدن به نتیجه پیش می‌رفت. بنابراین، اگر بررگیم به سؤال قبلی شما درباره نگاه ما به کشورها، اگر این فرآیند را با دیگر روندهای تاریخی مقایسه کنیم، می‌بینیم جایگاه کشورها اصلاً قابل قیاس نیست. ما نسبت که ما برایه چنین مقایسه‌هایی نتیجه بگیریم این کشور برای ما منافع ملی و امنیت ملی مطرح است و فلان کشور اساساً مطرح نیست. مقام معظم رهبری مدت‌ها پیش راهبرد سیاست خارجی ما را تعیین کردند و هرکشوری که رابطه و مناسبات با آن، در آن چهارچوب قرار بگیرد، با آن کشور روابط خوبی خواهیم داشت. امروز در نگاه به کشورهای منطقه، راهبرد ما تعامل و همکاری در بهترین شرایط با این کشورهاست. ما در اجرای این راهبرد مصمم هستیم و به درستی هم پیش می‌رویم. امروز مواضعی که روسیه در زمینه قطعنامه‌ها می‌گیرد، مواضعی منطقی، اصولی، تابع حق و تابع حقوق بین‌الملل است. ما نیز همین را می‌خواهیم. چرا نباید با چنین همسایه‌ای رابطه خوبی داشته باشیم؟ بنابراین، آنچه درون کشور و در حوزه عمومی شاهد هستیم، نوعی روسیه‌گریزی است که امیدوارم با تبیین روابط، البته درحدی که امکان دارد و لازم است و نیز با روند رو به رشد توسعه همکاری‌های میان تهران و مسکو، این روسیه‌گریزی نیز به تدریج کمرنگ شود.

> **به نظر می‌رسد راه جریان‌های سیاسی بویژه اصلاح‌طلبان به نمایه عنوان معاون اول رئیس جمهور، فراگیر نیست. انگار اصلاح‌طلبان انتظارات دیگری دارند؛ با انتظارات دیگری مطرح می‌کنند.**

برش

در نشست با دیپلمات‌های ایران در مسکو، گزارشی ارائه شد مبنی بر اینکه در ۳۰ سال گذشته نظرسنجی‌ها نشان می‌دهد ۳۰ درصد جمعیت روسیه نسبت به ایران و برنامه هسته‌ای نظر مثبتی دارند، اما امروز نظرسنجی‌ها نشان می‌دهد بیش از ۸۰ درصد مردم روسیه نسبت به ایران نظر مثبت دارند و برنامه هسته‌ای ما اصلح‌آمیزی دانند و از گسترش تعامل با ایران استقبال می‌کنند.

گزارش بسیار جالب و مهمی بود و برای همین تقاضا کردم بدون اینکه رنگ و بوی سیاسی بگیرد، این گزارش در اختیار مردم ما قرار داده شود تا همه متوجه این تغییر شیوه که در سال‌های گذشته، یعنی از بعد از فروپاشی شوروی تا امروز، نه میزان نگاه مردم روسیه نسبت به ایران تغییر کرد و بهبود یافت. این تغییر رویکرد برای ما بسیار ارزشمند است. زیرا این نظرسنجی‌ها نشان می‌دهد اکثریت مردم کشور همسایه ما نگاه مثبتی به دیگر همسایه خود، یعنی ایرانیان دارند. حتماً باید از این روند مثبت استقبال کنیم و با دولت و ملت روسیه روابط حسنه داشته باشیم و متناسب‌ترین راه برای توسعه روابط حتماً شرایط را برای توسعه روابط طریق تعاملات استان‌ها، می‌توانیم کالاهای مناسب‌تر و با قیمت‌های مناسب‌تر را از کشورهای همسایه تأمین کنیم. برای تسهیل بیشتر این امر حتی شیوه تبادل کالایی «تهاتر» را هم تعریف کرده‌ایم.

علت انتخاب «تهاتر» به عنوان یک شیوه تعامل اقتصادی با منطقه چه بود؟

البته شیوه تهاتر شیوه اصلی تبادلات اساسی خود را از آن سر دنیا آغاز می‌کنیم؟ درصورتی که همسایگانی مانند روسیه با نیازهای تأمین کنند؟ یا به استفاده از ظرفیت‌های موجود در نفت و گاز و فناوری‌های نوین تاکید کردید. این مطالب نشان دهنده رویکرد «بازگشت به همسایگان» است که در دولت چهارم هم چشمگیر است. آیا تحریم باعث شد راهبرد بازگشت به همسایگان را انتخاب کنیم یا ملاحظات دیگری وجود دارد؟

پاسخ صادقانه این است که این رویکرد، ناشی از یک آینده نگری است و این آینده نگری درست از اولین روزهای شروع به کار دولت چهارم شکل گرفت. اساساً تدوین یک برنامه برای دهه آینده در یک شرایط جنگی مانند جنگ ۱۲ روزه، از اوایل شهریور ۱۴۰۳ شروع شد. دلیل اینکه چرا از اوایل شهریور سال گذشته تدوین چنین برنامه‌ای را شروع کردیم مشخص است. روز اول فعالیت دولت، در یک ترور ناجوانمردانه، میهمان رسمی ما را به شهادت رساندند که به معنی جنگ بود، اما باوجود اینکه چون خود دولت پذیرفته بودیم که جنگ در عمل آغاز شده است، رهبری ما این بود که نباید باعث سلب آرامش از جامعه شویم، باید تلاش کنیم آرامش جامعه حفظ شود، اما دولت در خودش و برای خودش آرایشی متناسب با شرایط جنگی داشته باشد. در همین راستا، برنامه اقتصادی زمان جنگ را تدوین کردیم که در آذرماه ۱۴۰۳ نهایی شد و البته این برنامه که حدوداً ۸ ماه قبل با بیشتر آماده شده بود، در ۱۲ روز جنگ بر کشور حاکم شد. امروز هم همین نگاه را به مسأله کشور داریم. درست است که ما با این دشمن در وضعیت توقف آتش هستیم، یعنی وضعیت نه جنگ و نه صلح، اما تجربه نشان داده که اصلاً نمی‌شود به این دشمن اعتماد کرد. بنابراین باید فرض را بر این بگذاریم که هر لحظه ممکن است دشمن شیطنتی انجام دهد و این دشمن صرفاً در شرایطی به ما حمله نکرده است که نیروهای کشور توان دفاعی خود را حفظ کنند و آن را ارتقا ببخشند. در ۵-۴ ماه گذشته در زمینه دفاع نظامی، رزمندگان و نظامیان ما اقدامات ارزشمندی انجام دادند که با کمک متفکرین، اندیشمندان و فنآوران ما دنبال شد. بنابراین کارهای این بخش دفاعی به خوبی درحال پیش رفتن است. در حوزه اقتصاد، باید همچنان برای شرایط جنگی آماده باشیم، زیرا در صورت نبود این آمادگی، کشور دچار آسیب خواهد شد. به همین منظور در دولت برای وضعیت‌های خاص یک برنامه اقتصادی تدوین شد که مهم‌ترین محور آن تنوع بخشی به تأمین کالاها، بویژه کالاهای اساسی است. در این برنامه حتی این مسأله را پیش‌بینی کردیم که در شرایطی که نتوانیم از راه دریا و هوا، کالاهای مورد نیاز را تهیه و تأمین کنیم، مسیرهای جایگزین پیش‌بینی کردیم که ناظر بر مرزهای زمینی و ریلی ماست. به همین دلیل راهبرد تقویض اختیار به استانداران را دنبال کردیم زیرا با تفویض اختیارات، استاندار به رئیس جمهوری استان تبدیل می‌شود و این امر به استانداران اجازه می‌دهد نه تنها تعاملات مرزی داشته باشند، بلکه با کشورهای همسایه و استان‌های مرزی آنان تعامل داشته باشند تا کالاهای مورد نیاز کشور را تأمین کنند. در این مسیر به خوبی درحال پیش رفتن هستیم. این نکته هم مهم است که هم کیفیت کالاها در کشورهای همسایه ما خوب است و هم مدت زمان را شکل مبادله‌ای یک استان ما برای خرید از یک کشور همسایه به گونه‌ای است که با سرعت عمل بیشتری همراه است و به همین دلیل هر استان یا استاندار می‌تواند در شرایط ارزانی کالا، آن را وارد کند. بنابراین در منطقه و از طریق تعاملات استان‌ها، می‌توانیم کالاهای مناسب‌تر و با قیمت‌های مناسب‌تر را از کشورهای همسایه تأمین کنیم. برای تسهیل بیشتر این امر حتی شیوه تبادل کالایی «تهاتر» را هم تعریف کرده‌ایم.

> **به شخصه آمادگی دارم کارهای تحولی که برای نظام اصلاح است با حیاتی است باشد، ولو به قیمت نبود من. درباره میزان حیاتی بودن و سنگینی این اصلاح‌ها، خاطرخاشته باشید که وقتی بخواهید در یک داره به حرکتی یک نفر را تعدیل کنید، کار بسیار دشواری است**

که از سال‌های دور انباشت شده. باوجود اینها، دولت هیچ گاه نخواسته با برجسته کردن مضیقه‌های مالی در جامعه ایجاد نگرانی کند یا کاستی‌های خود را با برجسته کردن این مضیقه‌ها توجیه کند.

اما می‌پذیرید که در سیاست داخلی، یعنی از نظر موقعیت در میان احزاب، طبقات و مجموع کنشگران سیاست و جامعه ایران، وضع دولت چهارم هم بسیار متفاوت است و همین کار دولت را دشوار کرده است؟

برای پاسخ به شما و اینکه چرا دولت چهارم چنین وضعیتی را دارد، سعی می‌کنم از خودم مثال بزنم. صادقانه عرض کنم که من به شخصه به نکته‌ای که شما گفتید عادت کرده‌ام. از نظر خودم، فردی با تفکر اصلاحات هستم، به این معنی که اصلاح‌طلبی را در ذات انقلاب می‌دانم. از ابتدای انقلاب و حتی سال‌های پیش از انقلاب همین تفکر را داشتم و امروز هم معتقدم این تفکر نجات دهنده کشور است. به همین دلیل برخی رفقا کنایه‌هایی به من می‌زدند؛ یعنی وقتی جریان چپ حاکم بود می‌گفتند فلانی راست است و وقتی هم که جریان راست حاکم بود، می‌گفتند چپ است. نه چپ‌های دوآتشه طرفدار من بودند و نه راست‌های دوآتشه، درحالی که من همواره با این دو جریان کنار می‌آمدم.

البته روزهای پیشین سازمان برنامه در کتاب «اقتصاد سیاسی جمهوری اسلامی ایران»، گفتند که آقای عارف در زمان ریاست بر سازمان برنامه با معاون اول دولت اصلاحات، نه به عدالت توزیعی باور داشت، نه کاملاً طرفدار بازار آزاد منهای دولت بود.

امروز هم همین نگاه و رویکرد را دنبال می‌کنم. خوشبختانه آقای پزشکیان از هیچ جریان یا فردی توقع بالایی ندارد. توقع آقای پزشکیان فقط این نشان داده که اصلاح‌طلبی نبود به این دشمن اعتماد کرد. بنابراین باید فرض را بر این بگذاریم که هر لحظه ممکن است دشمن شیطنتی انجام دهد و این دشمن صرفاً در شرایطی به ما حمله نکرده است که نیروهای کشور توان دفاعی خود را حفظ کنند و آن را ارتقا ببخشند. در ۵-۴ ماه گذشته در زمینه دفاع نظامی، رزمندگان و نظامیان ما اقدامات ارزشمندی انجام دادند که با کمک متفکرین، اندیشمندان و فنآوران ما دنبال شد. بنابراین کارهای این بخش دفاعی به خوبی درحال پیش رفتن است. در حوزه اقتصاد، باید همچنان برای شرایط جنگی آماده باشیم، زیرا در صورت نبود این آمادگی، کشور دچار آسیب خواهد شد. به همین منظور در دولت برای وضعیت‌های خاص یک برنامه اقتصادی تدوین شد که مهم‌ترین محور آن تنوع بخشی به تأمین کالاها، بویژه کالاهای اساسی است. در این برنامه حتی این مسأله را پیش‌بینی کردیم که در شرایطی که نتوانیم از راه دریا و هوا، کالاهای مورد نیاز را تهیه و تأمین کنیم، مسیرهای جایگزین پیش‌بینی کردیم که ناظر بر مرزهای زمینی و ریلی ماست. به همین دلیل راهبرد تفویض اختیار به استانداران را دنبال کردیم زیرا با تفویض اختیارات، استاندار به رئیس جمهوری استان تبدیل می‌شود و این امر به استانداران اجازه می‌دهد نه تنها تعاملات مرزی داشته باشند، بلکه با کشورهای همسایه و استان‌های مرزی آنان تعامل داشته باشند تا کالاهای مورد نیاز کشور را تأمین کنند. در این مسیر به خوبی درحال پیش رفتن هستیم. این نکته هم مهم است که هم کیفیت کالاها در کشورهای همسایه ما خوب است و هم مدت زمان را شکل مبادله‌ای یک استان ما برای خرید از یک کشور همسایه به گونه‌ای است که با سرعت عمل بیشتری همراه است و به همین دلیل هر استان یا استاندار می‌تواند در شرایط ارزانی کالا، آن را وارد کند. بنابراین در منطقه و از طریق تعاملات استان‌ها، می‌توانیم کالاهای مناسب‌تر و با قیمت‌های مناسب‌تر را از کشورهای همسایه تأمین کنیم. برای تسهیل بیشتر این امر حتی شیوه تبادل کالایی «تهاتر» را هم تعریف کرده‌ایم.

> **به شخصه آمادگی دارم کارهای تحولی که برای نظام اصلاح است با حیاتی است باشد، ولو به قیمت نبود من. درباره میزان حیاتی بودن و سنگینی این اصلاح‌ها، خاطرخاشته باشید که وقتی بخواهید در یک داره به حرکتی یک نفر را تعدیل کنید، کار بسیار دشواری است**

تناسب‌سازی ساختار دولت با مخالفت‌هایی روبه‌روست. مثلاً دولت اصلاح نظام اداری را از وزارت جهاد کشاورزی شروع کرد، اما همان کسانی که اصرار دارند برنامه هفتم اجرا شود، در مقابل این اصلاح که برپایه ماده ۱۰۵ برنامه هفتم است، به دولت نامه نوشتند که چرا می‌خواهید ساختار وزارت جهاد کشاورزی را اصلاح کنید.

اما مسأله این است که ما در دولت برای اجرا و پیشبرد این سیاست‌های اصلاحی که واقعاً برای کشور ضروری است، ایستاده‌ایم.

این پروژه‌های اصلاحی مانند اصلاح ساختار اداری وزارتخانه‌ها، واقعاً بزرگ است.

و در کنار بزرگ بودن، پروژه‌ای بسیار سنگینی است.

نکته این است: درست است که این پروژه‌های اصلاحی برای آینده ایران ضروری هستند، اما موقعیت سیاسی و اجتماعی دولت در میان بازیرکان امروز سیاست ایران به گونه‌ای نیست که به راحتی این پروژه‌ها را پیش ببرد. فکر نمی‌کنید چنین پروژه‌های سنگینی باید در دولت‌هایی دنبال شود که یا در سیاست یا در جامعه، موقعیت مستحکم‌تری داشته باشند؟

ببینید! ما با حمایت مردم، نخبگان و همراهی ارکان کشور، با توکل به خدا جلو می‌رویم. خاطرم هست که در دولت دوم آقای خاتمی می‌خواستیم دو سه کار بزرگ انجام دهیم. به آقای خاتمی و گاهی هم به هیأت وزیران می‌گفتم آمادگی دارم این پروژه‌ها را اجرا کنم و هزینه اجرای آنها عزل من باشد، اما این کارها باید بشود، زیرا برای کشور و ملت و آینده ایران ضروری است. کاش ما آن کارها را کرده بودیم. امروز هم روحیه و نگاه ما به مسأله‌های کشور و حل مسأله‌ها همین است. اصل برای ما، نه موقعیت من به عنوان معاون اول، بلکه این است که مصلحت کشور، مردم، آینده مردم و سرنوشت مردم و کشور چه چیزی را اقتضا می‌کند.

آن پروژه‌ها چه بود؟

یکی از آنها اصلاحات ساختار نظام اداری بود، مورد دیگر اصلاح نظام قیمت‌گذاری بنزین. تا نظام قیمت‌گذاری بنزین به گونه‌ای باشد که همراه با توم پیش برود تا امروز در کشور دچار مشکلات این چنینی نباشیم که تقریباً همه دولت‌ها با مسأله قیمت‌گذاری و چگونگی اصلاح نظام قیمتی و توزیع بنزین مواجه هستند.

حاضر بودید به قیمت عزل، اصلاحات را دنبال کنید؟

این را به آقای خاتمی و در دولت عنوان کردم. البته دولت اصلاحات در یکی از این سیاست‌های اصلاحی یعنی تک‌نرخی کردن ارز موفقیت خوبی به دست آورد که تا چند سال بعد از دولت آقای خاتمی هم ارز تک‌نرخی باقی ماند. یک مورد هم درباره ورزش و مسائل مرتبط با آن بود. یک مسأله دیگر، تعطیلی برخی مکان‌های مهم بود. در دولت اصلاحات این آمادگی را داشتم و اعلام کردم. در دولت چهارم هم نگاه و رویکرد من همین است، یعنی به شخصه آمادگی دارم کارهای تحولی که برای نظام ما حیاتی است انجام شود، ولو به قیمت نبود من. درباره میزان حیاتی بودن و سنگینی این اصلاح‌ها، می‌خواهم از اصلاح ساختار اداری مثال بزنم. باید به خاطر داشته باشید که وقتی بخواهید در یک اداره حتی یک نفر را تعدیل کنید، کار بسیار دشواری است و دشواری کار به این دلیل است که با یک انسان و سرنوشت او سروکار دارید و تصمیم‌گیری به این سادگی نیست. برای انسانی که با دریافت یک حداقل حقوق زندگی و معیشت خود را اداره می‌کند، چه کار می‌تواند بکنید؟ ما با این مسأله‌های انسانی روبه‌رو هستیم. از سوی دیگر، تورم غیرقابل تحمل نظام اداری و بوروکراسی فاقد توان که بر کشور حاکم شده باید اصلاح شود. در شرایطی که با این دو وضعیت متناقض روبه‌رو هستیم، می‌بینید که تصمیم‌گیری‌ها تا چه میزان دشوار و سنگین است. اما هر شرایطی که باشد، باید حتی در چنین وضعیت‌هایی هم جلو برویم. البته بر این باورم که در تصمیم و اجرا نباید عجله کنیم، بلکه با منطق، بررسی‌های دقیق و درنظر گرفتن همه جوانب انسانی و اداری پیش برویم. در فلسفه اصلاح ساختار وزارت جهاد کشاورزی، به این نتیجه رسیدیم آن بخش‌هایی که برای اصلاح آنها میان وزارت و س